

financing, minimization of the transaction costs and risks of venture investment, savings on intermediaries are substantiated. The main types of crowdfunding are characterized. In the conditions of information society crowdfunding is an important component of the world financial market are proved.

Key words: *crowdfunding, crowdsourcing, crowdinvesting, collective financing, social investment, social networks.*

УДК 368:339

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СТРАХОВА ГРУПА»

Л. В. Нечипорук, доктор економічних наук, професор
Національний університет «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

На основі інструментарію інституційної теорії обґрунтовано, що метою створення страхових груп є: підвищення ефективності діяльності окремих страховиків — учасників групи на підставі об'єднання та раціонального використання матеріальних, технологічних, фінансових та інформаційних ресурсів; реалізація інвестиційних проектів; підвищення конкурентоздатності страхових послуг; розширення ринків їх збуту.

Ключові слова: *страхування, фінансово-промислова група, страхова група, концентрація капіталу, централізація капіталу.*

Постановка проблеми. Атрибутами сучасного стану страхового ринку є його лібералізація, використання сучасних інформаційних, фінансових, банківських та страхових технологій, перехід на міжнародні стандарти аудиту і бухгалтерської звітності, подальша концентрація та централізація. Якщо концентрація капіталу являє собою його збільшення шляхом капіталізації частини додаткової вартості, тобто це відтворення капіталу в розширених масштабах, то централізація капіталу — це збільшення його розмірів унаслідок об'єднання або злиття раніше самостійних капіталів.

Зазначимо, що хоча концентрація тісно пов'язана з монополізацією, вона не обов'язково призводить до появи фірм-монополістів, але може прискорити утворення груп господарських структур, що не є винятком і для страхового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі визнано, що виявом концентрації і централізації капіталу є формування різноманітних форм фінансово-промислових корпоративних об'єднань (ФПКО), котрі мо-

жуть бути як національними, так і транснаціональними. Розрізняють як позитивні ефекти ФПКО: можливість масштабного виробництва товарів і надання послуг; сприяння розвитку галузей економіки і регіонів держави; створення нових робочих місць; ефективне використання ресурсів; підвищення інвестиційної активності; перспектива фінансування масштабних проєктів, так і негативні ефекти, що безпосередньо спричинені певними перевагами, а саме: концентрацією значних фінансових ресурсів, що припускає їх контроль над галузями і регіонами та забезпечує можливість впливати на темпи розвитку національної економіки.

Теоретико-методологічні основи інтеграційних процесів у сфері підприємництва виносилися на захист у дисертаційній роботі П. Буряк [1]. Н. Зайцева опрацьовувала напрями вдосконалення управління промислово-фінансовими групами в умовах становлення прогресивних фінансових інститутів [2]. У роботі Р. Хатем досліджувались особливості створення транснаціональних фінансово-промислових груп в Україні та країнах близькосхідного регіону [3].

І. Барановський та В. Барановська зазначають, що «метою створення ФПГ можна вважати: підвищення ефективності діяльності окремих підприємств — учасників групи на основі об'єднання та раціонального використання матеріальних, технологічних, фінансових та інформаційних ресурсів; розвиток діючих і створення нових економічних відносин; реалізацію інвестиційних проєктів; підвищення конкурентоздатності продукції; розширення ринків збуту та створення робочих місць; проведення активної товарної політики; забезпечення безперебійних поставок і збуту продукції; забезпечення структурної перебудови національної економіки, підвищення ефективності її управління, планування і регулювання; підвищення експортного потенціалу і конкурентоспроможності українських підприємств» [4, с. 133].

В. Кокошинський визнає функціонування в Україні господарських структур, які за неформальними ознаками підпадають під визначення промислово-фінансових груп, загальний інтеграційний ефект від яких досягається від двох видів синергійного ефекту: операційного (ефект агломерації, економія витрат на проведення НДДКР, ефект комбінування і комплексного використання ресурсів, збільшення розміру ринкової ніші) та фінансового (створення податкових щитів, можливість купівлі компанії за ціною, нижчою від балансової, фінансова диверсифікація), а також формування інноваційно-інвестиційного потенціалу [5, с. 119–120].

Формулювання цілей. У статті вирішується завдання виявити мету формування та ознаки «страхової групи» як різновиду фінансової групи.

Виклад основного матеріалу. Фінансові групи, що здійснюють діяльність у сфері банківських, страхових послуг та на ринку цінних паперів, у широкому

му розумінні становлять об'єднання юридичних осіб, пов'язаних між собою через механізм контролю або впливу. Вони часто діють у декількох юрисдикціях і можуть поєднувати кілька відносно незалежних юридичних осіб. Для досягнення синергізму та економії коштів фінансові групи використовують низку юридичних осіб і структур та користуються відмінностями в їх оподаткуванні, контролі і регулюванні в різних секторах фінансового ринку та різних країнах. Відповідно до стандартів IAIS існують різні види фінансових груп, їх спектр — від національних однорідних груп до міжнародних неоднорідних фінансових конгломератів (табл. 1) [6].

Таблиця 1

Види фінансових груп

№ з/п	Вид	Визначення
1	Страхова група	фінансова група, до складу якої входять два або більше страховиків (і, можливо, інші неліцензовані юридичні особи)
2	Фінансовий конгломерат	будь-яка група компаній під єдиним управлінням, яка займається виключно або переважно наданням значних послуг щонайменше у двох різних фінансових секторах (банківська діяльність, цінні папери, страхування)
3	Міжнародний фінансовий конгломерат	фінансовий конгломерат з регульованими юридичними особами, що знаходяться в різних країнах
	Однорідна фінансова група	це економічна група, до складу якої входять (переважно) фінансові ліцензовані юридичні особи, що належать здебільшого до одного й того самого сектору, наприклад, група, яка складається з компаній страхування життя або майна

Щодо сутності системи регулювання та нагляду за фінансовими групами існують дві точки зору:

1) фінансова група вважається однією диверсифікованою економічною одиницею, яка об'єднує ризики;

2) фінансова група складається з безлічі окремих юридичних осіб, виходячи з чого існуючі механізми контролю можна розділити на дві групи.

При комплексному (консолідованому) підході вимоги щодо капіталу ставляться до консолідованих активів і пасивів на рівні материнської компанії. Передбачається, що ці активи і пасиви вільно обертаються в межах групи. Зважений на ризик агрегований підхід передбачає, що вимоги стосовно капіталу застосовуються до окремих регульованих компаній у межах фінансової групи [7].

Міжнародна асоціація органів страхового нагляду IAIS ухвалила декілька документів, які визначають принципи, стандарти та керівні положення стосовно нагляду за діяльністю страхових установ та страхових груп, зокрема «Принципи здійснення нагляду за діяльністю міжнародних страхових установ та страхових груп, а також їхніх установ в інших країнах» (вересень 1997 р.). У жовтні 2009 р. Міжнародна асоціація органів страхового нагляду IAIS випустила посібник з використання наглядових колегій для нагляду за фінансовими групами, згідно з яким діяльність цих колегій було поширено і на банківський сектор.

У 1999 р. Базельським комітетом спільно з IAIS та IOSCO були розроблені принципи оцінки фінансових конгломератів, що детермінувалися як будь-яка група компаній під спільним контролем, що здійснює виключну або переважну діяльність і передбачає надання значущих послуг принаймні у двох різних фінансових секторах (банківському, цінних паперів або страхування), згідно з якими пропонувалися способи розв'язання проблем, пов'язаних з оцінюванням достатності капіталу. Принципи оцінювання були покликані нівелювати відмінності у розрахунку достатності капіталу в різних секторах фінансового ринку та засновані на тому, що ризики, пов'язані із секторами, обліковуються за найвищим рівнем. Регулятори страхового ринку і ринку цінних паперів, а також центральні банки Франції, Німеччини, Італії, Іспанії, Нідерландів, Великої Британії, Японії та США разом з такими міжнародними організаціями, як МВФ, Рада фінансової стабільності (Financial Stability Board), IAIS та Міжнародна організація комісій з цінних паперів (IOSCO) у рамках спільного форуму створили робочу групу, одним із завдань якої була оцінка ризиків, пов'язаних із функціонуванням фінансових груп. Усі учасники форуму намагаються знайти оптимальний варіант регулювання діяльності фінансових груп для пом'якшення їх потенційного впливу на стабільність національних і глобального ринків. Прикладами потенціалу і масштабів такого впливу є нещодавня криза в American International Group (AIG) і крах Lehman Brothers у Сполучених Штатах, а також виведення з кризи Fortis у Нідерландах та інших фінансових груп за допомогою держави.

Одним із напрямів накопичення страхових капіталів в Україні стає саме створення страхових груп. Серед перших страхових груп в Україні можна виокремити:

– страхову групу «Гарант» (створена у 2000 р.), до складу якої увійшли страхові компанії «Гарант-Авто», «Київ», «НФСК “Гаранта РЕ”», «Гарант-Лайф», недержавний пенсійний фонд «Автояльянс», Український центр післяаварійного захисту «Експерт-Сервіс», компанії «Гарант-Консалтинг» та «Гарант-Асістанс»;

- страхову групу «ДАСК» (створена в 2001 р.), яка об'єднала страхові компанії з Дніпропетровської області «ДІСКО», «ДАСК», «ДАСК–СП», «ДАСК–Павлоград», «ДАСК–Життя», а також 11 страхових посередників;
- страхову групу «Універсальна» (створена у 2002 р.), яка об'єднала регіональні страхові компанії «Карпати» (м. Ужгород), «Універсальна» (м. Львів), «Терен» (м. Тернопіль), «Саламандра–Десна» (м. Чернігів), «Арта» (м. Тернопіль);
- групу страхових компаній «АСКА», до складу якої увійшли страхові компанії «АСКА» (м. Донецьк) та «АСКО–Донбас–Північний» (Донецька обл.), «АСКА–Життя» (м. Київ);
- фінансову групу «ТАС», яка інтегрувала страхові компанії «Страхова група “ТАС”» (м. Київ) та «ТАС–Капітал» (м. Київ), страховика із страхування життя «Страхова компанія “ТАС”» (м. Київ), банки «ТАС–Інвестбанк» (м. Київ), «ТАС–Комерцбанк» (м. Київ), а також групу підприємств;
- групу страхових компаній «Лемма», до складу якої увійшли страхові компанії «Лемма» (м. Харків), «Аванте» (м. Харків), страховик із страхування життя «Лемма–Віте» (м. Харків) та значна кількість дочірніх підприємств.

Вважається, що операції усередині групи можуть вплинути на фінансовий стан страхової компанії, тому наглядові органи повинні здійснювати загальний догляд за певними типами операцій усередині групи і вживати необхідних заходів на стадії, коли платоспроможність страхової компанії є чи може перебувати під ризиком. Передбачається загальний нагляд за операціями між: страховою компанією та пов'язаною особою страхової компанії; особою, що бере участь у страховій компанії; пов'язаною особою особи, що бере участь у страховій компанії; страховою компанією та фізичною особою, яка бере участь у страховій компанії чи будь-якій її пов'язаній особі; особі, що бере участь у страховій компанії; пов'язаній особі особи, що бере участь у страховій компанії. Ці операції, зокрема, стосуються позики, гарантій та позабалансових операцій, елементів, що стосуються маржі платоспроможності, інвестицій, операцій перестраховування, угод розподілу витрат.

Зауважимо, що у країнах ЄС нові вимоги до платоспроможності страхових компаній впроваджено у 2012 р. Вони налаштовані на управління ризиками компанії, а саме: управління ризиками страховика по можливості незалежно від операційної діяльності (впровадження методів управління ризиками, оцінювання та контроль ризиків з урахуванням напрямів бізнесу); реалізація та документування процесу управління ризиками компанії з урахуванням відповідальності за виявлення та оцінювання ризиків; організаційна структура управління системою з ухваленням певних рішень, процедури планування та складання звітності; впровадження самостійного оцінювання діяльності ком-

панії (мінімум одного разу на рік) з метою контролю ефективності впровадження системи управління ризиками (оцінка власного ризику — ORSA); уведення операційного внутрішнього аудиту щодо ефективності функціонування системи управління ризиками; виконання актуарної діяльності із впровадженням відповідальності актуарія щодо оцінки вартості технічних резервів, рівня достатності перестраховування, політики андеррайтингу, моделювання ризиків і вимог до капіталу (рисунок) [8].

<p>Правління страховика Визначення стратегії бізнесу та стратегії управління ризиками. Дефініція ризикостійкості та рівня прийняття ризиків. Планування ресурсів та розподілу капіталу.</p>	
<p>Підрозділи бізнесу Планування бізнесу. Виявлення та оцінювання бізнесу. Відслідковування ризиків з метою їх мінімізації. Делегування певних обмежень</p>	<p>Функція незалежного контролю Забезпечення обмежень, процедур, дій стосовно всіх класів ризиків та підрозділів бізнесу. Визначення, оцінка, аналіз, контроль та звітність про ризики на рівні компанії. Розробка стратегій з метою зменшення ризику. Надання консультацій підрозділам компанії щодо мінімізації ризиків</p>
<p>Внутрішній аудит Незалежний аудит упроваджених методів контролю ефективності функціонування системи управління ризиками</p>	

Рис. Структура управління ризиками страховика

Ураховуючи, що страхові компанії виступають прямими конкурентами на страховому ринку, Директива 98/78/ЄС Європейського парламенту та Ради від 27 жовтня 1998 р. щодо додаткового нагляду за страховими компаніями у страховій групі зазначає, що правила стосовно вимог до їх діяльності мають бути однаковими. Крім цього, критерії, застосовувані для визначення додаткового державного нагляду за діяльністю страхових груп, не мають залишатися виключно на розсуд держав — членів ЄС. Також Директива вимагає усунути певні розбіжності в законодавствах держав-членів, що стосується пруденційних правил, яких мають дотримуватися страхові компанії, котрі входять до страхової групи. Згідно зі ст. 2 Директиви вважається-

ся за необхідне обчислення скоригованого стану платоспроможності страхових компаній, які входять до страхової групи. Зважаючи на те, що компетентні органи у Співтоваристві застосовують різні методи, спрямовані на врахування впливу належності до страхової групи на фінансовий стан страхової компанії, Директива передбачає три методи здійснення такого обчислення (табл. 2).

Т а б л и ц я 2

Методи, спрямовані на врахування впливу належності до страхової групи

Метод віднімання та накопичення	Метод віднімання вимоги	Метод звітності на основі консолідації
Стан скоригованої платоспроможності страхової компанії, яка бере участь, є різницею між	Стан скоригованої платоспроможності страхової компанії, яка бере участь, є різницею між	Скоригована платоспроможність страхової компанії, яка бере участь, є різницею між
(i) сумою: (а) елементів, що стосуються маржі платоспроможності страхової компанії, яка бере участь, і (b) пропорційної частки страхової компанії, яка бере участь, в елементах, що стосуються маржі платоспроможності страхової компанії, яка бере участь, і (ii) сумою: (а) балансової вартості пов'язаної страхової компанії в страховій компанії, яка бере участь, і (b) вимоги щодо платоспроможності у страховій компанії, яка бере участь, і (c) пропорційної частки вимоги щодо платоспроможності пов'язаної страхової компанії	(i) сумою: (а) елементів, що стосуються маржі платоспроможності страхової компанії, яка бере участь, і (b) пропорційної частки страхової компанії, яка бере участь, в елементах, що стосуються маржі платоспроможності страхової компанії, яка бере участь, І (ii) сумою: (а) балансової вартості пов'язаної страхової компанії в страховій компанії, яка бере участь, і (b) вимоги щодо платоспроможності у страховій компанії, яка бере участь, і (c) пропорційної частки вимоги щодо платоспроможності пов'язаної страхової компанії	елементами, що стосуються маржі платоспроможності, яка обчислюється на основі консолідованих даних, і (а) суми вимог до платоспроможності страхової компанії, яка бере участь, і пропорційних часток вимог щодо платоспроможності пов'язаних страхових компаній, які ґрунтуються на процентних відносинах, що використовуються для здійснення консолідованих звітів, (b) чи вимоги щодо платоспроможності, обчисленої на основі консолідованих даних

Метод віднімання та накопичення	Метод віднімання вимоги	Метод звітності на основі консолідації
Де частка участі у пов'язаній страховій компанії складається цілковито чи частково з опосередкованої власності, тоді пункт (ii)(a) включає вартість такої опосередкованої власності, беручи до уваги відповідні послідовні інтереси; і пункти (i)(b) та (ii)(c) включають відповідні пропорційні частки елементів, які стосуються вимог щодо платоспроможності у страховій компанії, яка бере участь	Де доля участі у пов'язаній страховій компанії складається цілковито чи частково з опосередкованої власності, тоді пункт (ii)(a) включає вартість такої опосередкованої власності, беручи до уваги відповідні послідовні інтереси; і пункти (i)(b) та (ii)(c) включають відповідні пропорційні частки елементів, що стосуються вимог стосовно платоспроможності у страховій компанії, яка бере участь	

Джерело: Стандарт нагляду IAIS № 5: Стандарт координації нагляду за діяльністю груп [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://forinsurer.com/public/04/04/16/1067>.

Висновки. У законодавстві України необхідно визначити поняття «страхова група», врегулювати процедуру її створення, діяльності та ліквідації, запровадити систему державного нагляду, що дасть змогу виробити більш обґрунтовані оцінки щодо фінансового стану як страхової групи, так і окремих її учасників.

Ознаками страхових груп є те, що вони, як правило, використовують єдині страхові продукти (правила страхування, договори (поліси) страхування і страхові тарифи) та виконують такі завдання: розробку і реалізацію єдиної стратегії розвитку страхування та проведення єдиної страхової, фінансової, економічної, інвестиційної та соціальної політики учасників; виконання спільних програм, спрямованих на створення умов для надійного та ефективного розвитку спільної страхової діяльності учасників; формування централізованого страхового резервного фонду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буряк П. Ю. Теоретико-методологічні основи інтеграційних процесів у сфері підприємництва : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.06.01 / П. Ю. Буряк. — Л., 2003. — 47 с.
2. Зайцева Н. В. Удосконалення управління промислово-фінансовими групами в умовах становлення прогресивних фінансових інститутів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Н. В. Зайцева. — К., 2005. — 22 с.
3. Хатем Р. Створення транснаціональних фінансово-промислових груп в Україні і країнах близькосхідного регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01 / Р. Хатем. — Донецьк, 2002. — 16 с.
4. Барановський О. І. Сутність і різновиди фінансово-промислових корпоративних об'єднань / О. І. Барановський, В. Г. Барановська // Вісн. ун-ту банк. справи Нац. банку України. — 2008. — № 3. — С. 133.
5. Кокошинський В. В. Удосконалення теоретико-методологічних засад функціонування промислово-фінансових груп в системі регулювання економіки / В. В. Кокошинський // Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем : зб. наук. пр. МННЦ ІТіС. — К., 2008. — Вип. 13. — С. 119–120.
6. Стандарт нагляду IAIS № 5: Стандарт координації нагляду за діяльністю груп [Електронний ресурс] // Фориншурер : інтернет-журн. про страхование. — 2004. — 16 апр. — Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/04/04/16/1067>.
7. Нагляд за фінансовими групами: актуальні проблеми [Електронний ресурс] // Цінні папери України. — 2010. — № 7. — Режим доступу: http://www.securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=601&pub=4449.
8. Баллеер М. Управление рисками страховых компаний [Электронный ресурс] / Мартин Баллеер // Фориншурер : интернет-журн. про страхование. — 2010. — 3 сент. — Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/10/09/03/4147K>.

К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПОНЯТИЯ «СТРАХОВАЯ ГРУППА»

Нечипорук Л. В.

На основе инструментария институциональной теории обосновано, что целью создания страховых групп являются: повышение эффективности деятельности отдельных страховщиков — участников группы на основании объединения и рационального использования материальных, технологических, финансовых и информационных ресурсов; реализация инвестиционных проектов; повышение конкурентоспособности страховых услуг; расширение рынков их сбыта.

Ключевые слова: *страхование, финансово-промышленная группа, страховая группа, концентрация капитала, централизация капитала.*

TO THE DEFINITION OF «INSURANCE GROUP»

Nechyporuk L.V.

The purpose of creation of insurance groups based on the tools of institutional theory is proved. It's necessary to increase the efficiency of individual insurers activity which are members of groups on the basis of associations and rational use of material, technological, financial and information resources; and on the basis of implementation of investment projects, and increasing the competitiveness of insurance services and market expansion of their sales.

Key words: *insurance, financial and industrial group, the insurance group, the concentration of capital, the centralization of capital.*

УДК 330.342.146 : 338.24.021.8

ЛІБЕРАЛЬНА МОДЕЛЬ ДЕРЖАВИ ДОБРОБУТУ: ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

О. В. Овсієнко, кандидат економічних наук, доцент
Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Узагальнено теоретико-методологічні підходи до визначення сутності ліберальної соціальної держави. Виділено інституціональні передумови реалізації моделі ліберальної держави добробуту. Виявлено та розкрито економічні чинники, що ускладнюють становлення ліберальної держави добробуту в Україні. Запропоновано напрями подолання їх негативної дії.

Ключові слова: *соціальна держава, держава добробуту, ліберальна держава добробуту, соціальна діяльність держави, розподіл та перерозподіл.*

Постановка проблеми. Проголошення Української держави як соціальної [1, ст. 1] зумовлює необхідність вибору певної економічної моделі її реалізації. Проте законодавчо закріплена концепція розбудови соціальної держави й досі відсутня [2]. Разом з тим в офіційних програмних документах ідеологія економічних реформ усе частіше передбачає запровадження принципів лібералізму (дерегуляцію підприємницького середовища [3, с. 38]; обґрунтування необхідності системної трансформації суспільства на ліберально-демократичних засадах [4, с. 8; 5, с. 644–645]). Заклики до використання ліберальних принципів зустрічаються і в роботах, присвячених реформуванню системи соціальної підтримки. Так, у джерелі [5, с. 290] зазначається необхідність